ÂKİF PAŞA*

(1787-1845) Türk devlet adamı, şair ve münşî

Abdullah UÇMAN

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Edebiyatı, Hariciye Nezareti, Yozgat

Ayıntâbîzâde Kadı Mehmed Efendi'nin oğludur. Yozgat'ta doğdu. Tahsilini özel hocaların yanında tamamladı. Bir süre Yozgat âyanı Cebbarzâde Süleyman Bey'in divan kâtipliğini yaptı; onun ölümü üzerine İstanbul'a gelerek amcası Reîsülküttâb Mustafa Mazhar Efendi'nin yardımıyla Dîvân-ı Hümâyun Kalemi'ne girdi (1814). 1825'te âmedci, iki yıl sonra beylikçi, 1832'de ise reîsülküttâb oldu. Bu dairenin adı Umûr-ı Hâriciyye Nezâreti'ne çevrilince, o da "efendi" unvanı ve vezirlik rütbesi ile ilk hariciye nâzırı oldu (1835). Bir İngiliz gazetecisiyle yaşanan bir olay üzerine azledildi (1836). Bir yıl kadar sonra Mülkiye nâzırlığına getirildi; nezâretin adını dahiliyeye çevirtti. 1839'da Abdülmecid'in tahta çıkışından sonra Koca-ili mutasarrıflığına tayin edildi. Halkın şikâyeti ileri sürülerek üçüncü defa azledildi ve Edirne'ye sürüldü (1840); iki yıl sürgün cezasına çarptırıldı. Cezasını tamamlayınca Bursa'da oturmasına izin verildi. Sultan Abdülmecid'e sunduğu bir tarih manzumesi sayesinde affedilerek İstanbul'a döndü (1842). İki yıl sonra hacca gitti, dönüşünde İskenderiye'de hastalanarak öldü.

Çağdaşlarınca başarılı bir siyaset adamı olarak kabul edilen Âkif Paşa, sürgün sırasında çok ıstırap çekmiş, bilhassa Bursa'da iken ölmeyi bile isteyecek kadar büyük bir bedbinliğe düşmüştür. Devrinde kindar, kavgacı, huysuz, bedbin ve ikbalperest olarak tanınan Âkif Paşa, bilhassa "Adem Kasidesi" adlı şiiriyle çoğu çağdaşları tarafından yeni edebiyat akımının kurucularından biri olarak görülmüşse de, daha yakın devir edebiyat tarihçileri onu tamamen eski tarz dil ve düşüncenin içinde görmüşlerdir. Bununla beraber Türk edebiyatı tarihinde Batı medeniyeti karşısında Osmanlı aydınının içine düştüğü ferdî ve sosyal bunalımı anlattığı "Adem Kasidesi"nin eski şiirimizde benzerini kolay bulamayacağımız derin bedbinliği, şüpheleri ve cevapsız kalan sorularıyla Ziyâ Paşa'ya, Abdülhak Hâmid'e, hatta Mehmed Âkif'e tesir etmiş olacağı düşünülmelidir. Eserleri arasında Münşeât-ı el-Hac Âkif Efendi ve Dîvançe (İstanbul 1259), Tebsıra (4. bs., İstanbul 1300), Eser-i Âkif Paşa (İstanbul 1290) ve Muharrerât-ı Husûsiyye-i Âkif Paşa (nşr. Ebüzziyâ Tevfik, İstanbul 1301) sayılabilir.

Kaynakça

ABDURRAHMAN ŞEREF. (1339). *Târih Musâhabeleri* (s. 16-20). İstanbul.

ALRIC, A. (1892). *Un Diplomate Ottoman*. Paris.

AZAMAT, N. H. (1984). Yaşar Nuri Öztürk: Kuşadalı İbrahim Halvetî: Hayatı, Düşünceleri, Mektupları. İstanbul 1982, XV+301 Sahife. *Osm.Ar.*, (4), 330-331.

EBÜZZİYÂ TEVFİK. (1329). *Numûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye* (s. 118-155). İstanbul.

GIBB. (t.y.). *HOP* (C. IV, s. 329).

İBNÜLEMİN. (t.y.). *Son Asır Türk Şairleri* (C. I, s. 69-77).

KAPLAN, M. (1969). *Şiir Tahlilleri I: Tanzimat'dan Cumhuriyet'e Kadar* (s. 6-14). İstanbul.

KÖPRÜLÜ. (t.y.). *Edebiyat Araştırmaları I* (s. 222, 229, 308).

SEVÜK, İ. H. (1340). *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi* (s. 88-100). İstanbul.

TANPINAR, A. H. (t.y.). Âkif Paşa. *İA* (C. I, s. 242-246).

TANPINAR, A. H. (1956). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (s. 60-67). İstanbul.

* Bu madde, Abdullah UÇMAN, "ÂKİF PAŞA", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/akif-pasa adresinden TDV İslam Ansiklopedisi tarafından verilen izinle alınmıştır.